

Fehmi REXHEPI

KONTESTIMI I VENDIMEVE TË KONFERENCËS SË BUJANIT NGA KQ I PKJ-së

S'ka dyshim se Konferenca e Bujanit është një ndër ngjarjet më kulmore e më të ndritshme dhe më të rëndësishme, në vazhden e përpjekjeve të popullit shqiptar të Kosovës për liri pavarësi e bashkim kombëtar gjatë Luftës së Dytë Botërore. Ajo si organ përfaqësues e legjitim i popullit ishte përpjekje për zgjidhjen e çështjes kombëtare të shqiptarëve si çështje që kërkonte zgjidhje që nga Konferenca e Ambasadorëve në Londër më 1913. Ajo ishte edhe mbetet një nga ngjarjet më të rëndësishme të historisë më të re të Kosovës për pavarësi dhe shtetndërtim. Në të u proklamua e drejta e natyrshme e shqiptarëve të Kosovës për vetëvendosje e bashkim kombëtar si e drejtë e patjetërsueshme dhe në pajtueshmëri të plotë me normat e të drejtës ndërkombëtare.

Konferenca e Bujanit ishte vazhdim i natyrshëm i luftës çlirimtare dhe i përpjekjeve të përfaqësuesve të popullit tonë të rreshtuar në anën e Koalicionit të madh antifashist, për liri, pavarësi, çlirim e bashkim kombëtar. Ajo ka rëndësi të veçantë edhe për faktin se pos karakterit kombëtar kishte edhe dimensionin ndërkombëtar, sepse në praninë e përfaqësuesve aleatë dhe me garancinë e tyre, çështjen e Kosovës e plasoi edhe në arenën ndërkombëtare, duke e proklamuar e mbrojtur me vendosmëri edhe të drejtën e vetëvendosjes

së popullit shqiptar si e drejtë më elementare për të vendos për fatin e vet në rrethanat e trazuara të Luftës së Dytë Botërore. Ajo jo vetëm që ishte një hallkë në zinxhirin e pakëputshëm të Lëvizjes Çlirimtare Kombëtare, por edhe u angazhua dhe luftoi me vendosmëri për realizimin e qëllimeve kryesore të saj.

Edhe pse kanë kaluar më shumë se 8 dekada pas mbajtjes së Konferencës së Bujanit, sot e gjithë ditën janë aktuale dhe të rëndësishme vendimet me peshë historike që u morën aty. Synimet e organizatorëve dhe pjesëmarrësve të Konferencës së Bujanit ishin jo vetëm çlirimi nga fashizmi, por edhe bashkimi i shqiptarëve në një shtet kombëtar si e drejtë e patjetërsueshme për çdo popull që të vendos për fatin e vet. Siç na është e njohur mirë gjatë Luftës Çlirimtare Antifashiste që kryesisht udhëhiqej nga Partia Komuniste e Jugosllavisë dhe Partia Komuniste e Shqipërisë, është theksuar shpesh parimi i vetëvendosjes së popullit shqiptar të Kosovës, por në asnjë dokument të tyre nuk është caktuar konkretisht me çfarë modaliteti dhe si do të realizohet kjo në mënyrë konkrete.

Mospërcaktimi i tillë i forcave politike dhe ushtarake që organizonin dhe udhëhiqnin Luftën Antifashiste në nivel kombëtar krijonin disa dilema dhe probleme në lidhje me pjesëmarrjen dhe angazhimin aktiv sidomos të popullit shqiptar të Kosovës dhe më gjerë në këtë luftë. Një gjë të tillë e pranojnë edhe vetë udhëheqësit dhe organizatorët e Luftës Çlirimtare Antifashiste në këtë kohë si në Jugosllavi ashtu edhe në Shqipëri e Kosovë.¹ PKJ një qëndrim të tillë oportun e të kamufluar e kishte planifikuar me kohë duke e shfrytëzuar autoritetin dhe fuqinë politike dhe ushtarake që kishte në terren dhe në arenën ndërkombëtare e sidomos në Shqipëri përmes përfaqësuesve të vet që kishte dërguar si instruktorë politikë e ushtarakë pranë KQ të PKSH-së. Qëndrimi inferior, indiferent dhe jo këmbëngulës i Partisë Komuniste të Shqipërisë ndaj çështjes së

¹ Fehmi Rexhepi, Vendimet e Konferencës së Bujani - frymëzim për pjesëmarrje aktive të shqiptarëve të Kosovës në Luftën Çlirimtare Antifashiste në Konferenca e Bujanit, Instituti i Historisë - Prishtinë, 1998, 29.

Kosovës i la hapësirë dhe duar të lira Partisë Komuniste të Jugosllavisë që të udhëheq, menaxhojë e të ndërhyjë me direktiva në zhvillimin e organizimin e Luftës Antifashiste Çlirimtare jo vetëm në Kosovë, por edhe jashtë saj në viset e banuara me shqiptarë bile edhe në vetë Shqipërinë përmes përfaqësuesve të cilët i kishte atashuar për “ndihmë” në KQ të PK-së së Shqipërisë.

Konferenca e Bujanit pa marrë parasysh kritikën dhe kundërshtitë e kontestimet që iu bënë nga KQ i PKJ-së, ajo ishte më mirë e përgatitur dhe e organizuar dhe shumë më e bazuar në sistemin e përfaqësimit si nacional ashtu edhe territorial kur krahasohet me konferencat e këshillave nacionalçlirimtare në krahinat tjera në Jugosllavi, duke e përfshi këtu edhe Mbledhjen e Dytë të KAÇKJ-së (AVNOJ-it), që u mbajt më 29.XI.1943, në Jajce të Bosnjë-Hercegovinës, në të cilën nuk pati përfaqësues të Kosovës. Derisa në Jajce konferenca zgjati 2 ditë më 29 dhe 30 nëntor 1943, Konferenca e Bujanit zgjati tri ditë më 31 dhjetor 1943 dhe më 1 e 2 janar 1944.

Me këtë rast e shohim të arsyeshme të theksojmë se për sa i përket vendimeve të KAÇKJ-së (AVNOJ-it), mund të konstatojmë se si në diskutimet e Konferencës së Bujanit ashtu edhe në dokumentet e dala nga ajo, as në Rezolutë e as në Proklamatë as njëherë nuk përmenden vendimet e KAÇKJ-së e as Jugosllavia Federative, themelet e së cilës iu vunë në Mbledhjen e Dytë të KAÇKJ-së që u mbajt në Jajce të Bosnjë-Hercegovinës, pra një muaj para Konferencës së Bujanit. Kundërshtimi i vendimeve të Konferencës së Bujanit nisin menjëherë pas saj. Kështu që në janar të vitit 1944, Pavle Jovičevići, Sekretar i Komitetit Krahinor, pjesëmarrës në Konferencë dhe nënshkrues i dokumenteve të saj, pas një qortimi që kishte marrë nga Svetozar Vukmanović - Tempo, i shkruante këtij të fundit: *“Para se ta merrnim letrën tënde, e pamë gabimin që e kemi bërë. Atë kur kemi rrëshqitur në vijën e Ballit Kombëtar dhe të disponimit të masave”*.² Për temën që kemi në shqyrtim, me këtë rast, janë dy dokumente më

² Fehmi Agani, Konferenca e Bujanit dhe mëvetësia e Kosovës, në Konferenca e Bujanit, Prishtinë, 1998, 12.

kryesore të proveniencës partiake me rëndësi të veçantë të cilat janë të lidhura drejtpërdrejt me këtë çështje. Njëra është informuese që përcillet nga Kosova, më 31 janar 1944, në drejtim të Komitetit Qendror të PKJ-së nga Sekretari i Komitetit Krahinor të Partisë Komuniste për Kosovë e Dukagjin, Pavle Joviçeviqi.³

Me anë të kësaj letre, Pavle Joviçeviqi bëri një autokritikë për vendimet që ishin marrë në Konferencën e Bujanit. Ndërsa dokumenti tjetër është po ashtu një letër që është përgjigje e të parës dërguar organeve partiake të Kosovës e Dukagjinit, më 28. III. 1944, në emër të KQ të PKJ-së, të nënshkruar nga Millovan Gjillasi⁴ me anën e së cilës KQ i PKJ-së me një ton paternalist kritikon ashpër organizatorët e Konferencës së Bujanit për mënyrën e organizimit dhe për vendimet që u morën në të, ata shkuan aq larg sa që kërkonin edhe korrigjimin e vendimeve.

Një muaj pas mbledhjes themeluese të Konferencës Krahinore Nacionalçlirimtare - Konferencës së Bujanit, më 31 janar 1944, Pavle Joviçeviqi, Sekretar i Komitetit Krahinor të PKJ-së për Kosovë e Rrafsh të Dukagjinit i dërgon letër KQ të PKJ-së për ta informuar mbi situatën ushtarako-politike si dhe për gjendjen dhe punën e organizatës partiake në territorin e Kosovës e Dukagjinit. Me anë të kësaj letre, Pavle Joviçeviqi në emër të Komitetit Krahinor të Partisë Komuniste për Kosovë e Dukagjin e informon KQ të PKJ-së, në detaje për situatën politiko-ushtarake në terren duke u ndalur në specifikat e veçanta që dominonin në atë kohë në Kosovë. Në vazhdim informon për gjendjen dhe organizimin partiak në terren, duke i kushtuar kujdes organizimit të BRKJ-së, (SKOJ-it), këshillave nacionalçlirimtare, organizimit ushtarak etj. Me të marrë këtë letër KQ i PKJ-së e analizoi detajisht dhe menjëherë filloi kritikën, kontestimet

³ Vojno Istorijiski Institut, Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, Tom I knjiga 19. Borbe na Kosovu 1941-1944. Beograd, 1969. Dokument br. 93, 413-424).

⁴ Vojno Istorijiski Institut, Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda, Tom I knjiga 19. Borbe na Kosovu 1941-1944. Beograd, 1969, dokumenti nr. 104, 461-466.

dhe kundërshtimet ndaj përmbajtjes së letrës në këtë kuadër edhe ndaj Komitetit Krahinor e udhëheqjes ushtarake si dhe ndaj vendimeve që ishin marrë në Konferencën e Bujanit. Pavle Jovičevići në letrën e tij konfirmon se KQ të PKJ-së, pos raportit mbi gjendjen në Kosovë ia dërgon edhe Rezolutën nga Këshillimi i Komitetit Krahinor për Kosovë nga nëntori i vitit 1943, të mbajtur në Malin Sharr, proklamaten e 7 nëntorit, rezolutën dhe materialet tjera nga Konferenca e Bujanit etj.⁵ Kundërshtimet dhe kontestimet për organizimin dhe vendimet që u morën në Konferencën e Bujanit nga ana e KQ të PKJ-së ku prinin sidomos komunistët serbë, erdhën menjëherë pas informimit të tyre për punën dhe rrjedhat e Konferencës. Ata u përkrahën menjëherë edhe nga komunistët serbë e malazezë të Kosovës që edhe pse kishin qenë pjesëmarrës në Konferencën e Bujanit e kishin votuar për të gjitha dokumentet e miratuara tani pas letrës që erdhi nga KQ i PKJ-së ndërruan mendje me të vetmin arsyetim se nuk kishin qenë vigjilent.

Kjo shihet edhe nga letra informuese e 31 janarit 1944 që Pavle Jovičevići, Sekretar i Komitetit Krahinor për Kosovë e Dukagjin ia dërgoi KQ të PKJ-së.⁶ Ai me anë të kësaj letre gjerë e gjatë njoftonte për rrjedhat e Lëvizjes Nacional Çlirimtare dhe për veprimtarinë e organizatës së Partisë Komuniste në Kosovë. Qëllimi parësor i kësaj letre pa dyshim ishte informimi i veçantë për mbajtjen e Konferencës Themeluese të KKNÇ-së, si dhe për përpjekjet e mëvetësisë dhe të pavarësisë së Kosovës. Që të pengonin këto rrjedha komunistët serbë të Kosovës të cilët ishin penduar për vendimet e veprimet që i kishin marrë në Bujan, sigurisht pas konsultimeve dhe kontakteve që kishin pasur me anëtarët e PKJ-së kërkuan ndihmë nga KQ i PKJ-së. Kuptohet një ndihmë e tillë më vonë dhe pasoi përmes letrës që KQ i PKJ-së më 28.III.1944, i dërgoi Komitetit Krahinor të

⁵ Zbornik Tom I knjiga 19, 414.

⁶ Vojno Istorijski Institut, Zbornik Dokumentata i Podataka o Narodnooslobodilačkom ratu Jugoslovenskih Naroda, Tom I, knjiga 19. Borbe na Kosovu 1941-1944, Beograd 1969, dok. br. 93, 413-424.

PKJ-së për Kosovë e Dukagjin. Kjo s'ishte asgjë tjetër pos një urdhëresë me vërejtje, kritika sulme dhe kërkesa nga më të ndryshme.⁷

Letra e KQ të PKJ-së e 28.III.1944, e cila nënshkruhet nga Millovan Gjillasi që në fillim i drejtohet Komitetit Krahinor si Komitet Qarkor për Kosovë dhe Rrafsh i Dukagjinit për të vazhduar mbi gabimet në punën e deritanishme dhe mbi detyrat më të rëndësishme. Duke ua bërë me dije kështu udhëheqjes partiake e ushtarake në Kosovë se nuk mund të punojnë dhe të vendosin krye në vete pa marrë paraprakisht pëlqimin e instancave më të larta partiake në këtë rast të KQ të PKJ-së. Nëse analizohet letra e datës 28.III.1944, shumë lehtë mund të dëshmohet se përkundër ca mendimeve, më duket të gabuara, është shprehje e plotë e tërë demagogjisë, të falsitetit dhe të ndërgjegjes së papastër të PKJ-së ndaj çështjes së Kosovës dhe të shqiptarëve.⁸

Katër ishin vërejtjet më kryesore të cilat kontestoheshin dhe nuk pranoheshin nga KQ i PKJ-së, e ato ishin: 1. Emërtimi Komiteti Krahinor (kërkohej Komiteti Qarkor). 2. Në vend Dukagjin (kërkohej emërtimi sllav Metohi). 3. Këshilli Nacionalçlirimtar i Kosovës e Dukagjinit mos të jetë organ i pushtetit por vetëm organ politik. 4. Kritikohej më së shumti pasusi i Rezolutës ku përfshihej e drejta për vetëvendosje e popullit shqiptar të Kosovës. KQ i PKJ-së me letrën e 28.III.1944, përmes Millovan Gjillasit reagoi duke i sulmuar rreptësisht sidomos vendimet për vetëvendosje të shqiptarëve të Kosovës e që kuptonte të drejtën e shqiptarëve për t'u shkëputur njëherë e përgjithmonë nga shteti i Jugosllavisë. Me shkresën e datës 28.III.1944, KQ i PKJ-së, përmes Millovan Gjillasit, Komitetin Krahinor për Kosovë e Dukagjin e kontestojnë duke e riemërtuar si Komitet Qarkor (Obllasni jo Pokrainski), që i bënë me dije udhëheqësit e Partisë dhe të LNÇ-së në Kosovë e Dukagjin se nuk

⁷ Vojno Istorijiski Institut, Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naraoda ,Tom I Knjiga 19. Borbe na Kosovu 1941-1944.Beograd, 1969. Dokumenti nr. 104, 461-466.

⁸ Akademik Fehmi Agani, Konferenca e Bujanit dhe mëvetësia e Kosovës, Konferenca e Bujanit, Instituti i Historisë, Prishtinë, 1998, 12.

duhej të merrnin vendime të pa harmonizuara më parë me udhëheqjen më të lartë të PKJ-së, për ndryshe ato nuk do të pranoheshin, do të ndëshkoheshin dhe do të anuloheshin në tërësi.

Në fillim Millovan Gjillasi pasi njofton se letrën e Pavle Joviqeviqit të 31.I.1944 e ka marrë me vonesë, kërkon që në të ardhmen rregullisht dhe sa më shpesh KQ i PKJ-së të njoftohet dhe t'i dërgohen të gjitha materialet. Më pas me një fjali formalisht lavdëron punën e tyre duke i dhënë dykuptimësi me fjalët se: *“ju përkundër të gjitha dobësive keni mbërri rezultate të rëndësishme”*, për të vazhduar më pas me kritikën, vërejtjet, qortimet e kontestimet ndaj veprimtarisë në organizimin e aktiviteteve në terren për të paraqitur më pas edhe qëllimin kryesor për të cilin ishte shkruar letra, e që ishte kontestimi i drejtpërdrejtë i organizimit dhe i vendimeve të Konferencës së Bujanit e që ishte edhe qëllimi kryesor dhe parësor i letrës në fjalë. Në vazhdim të letrës në fjalë pasojnë vërejtjet, qortimet e kontestimet që i drejtohen si Komiteti Qarkor (Oblasni Komitet, siç e quajnë ata Komitetin Krahinor) dhe udhëheqjes partiake e ushtarake të Kosovës e Dukagjinit. Në vazhdim po i paraqesim kontestimet sipas radhës:

1. Nuk është dashtë të themeloni (krijoni) Komitet Krahinor, për shkak se ana juaj (*vash kraj*) nuk është një provincë kompakte e veçantë. Keni mundur të formoni Komitete të Qarkut të cilat mund të kishin më shumë rrethe (*srezova*) dhe më shumë pavarësi. Nuk është dashur ta ndërroni emrin Metohi në Dukagjin, nga shkak i thjeshtë se në Dukagjin bëjnë pjesë edhe territore që kalojnë kufirin e ish-Jugosllavisë. Gjithashtu do ta anuloni vendimin për Komitetin Krahinor dhe ta ktheni në Komitet Qarkor. Nuk duhet të krijoni Këshillat Antifashiste të Çlirimit Nacional, por të ktheheni në Këshillin Nacionalçlirimtar të Qarkut.⁹

⁹ Zbornik dokumenata i podataka o Narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naraoda Tom I knjiga 19. Beograd, 1969, Borbe na Kosovu 1941-1944, dokumenti 104, 461.

2. Pasojnë vërejtjet, apo më mirë të themi qortimet, për rezolutën e Këshillimit të Sharrit (4-5 nëntor 1944) dhe për proklamatën e shpallur me rastin e përvjetorit të Revolucionit të Tetorit, duke konstatuar se ka: *“gabime të rënda politike të karakterit sektar dhe oportunist”*.¹⁰ Në vazhdim të letrës kritikohet popullarizimi i Shtabit Ballkanik, kërkesat ditore si koha e punës, mëditjet etj. Për KKNÇ, theksohet se *“mund të jetë vetëm këshill iniciativ, mund të jetë vetëm organ i unitetit politik të masave e nuk guxon t’i jepni karakter të pushtetit”*. Kritikohet qëndrimi ndaj rinisë si dhe proklamata e Komitetit Krahinor, duke theksuar se është mbështetur në shabllone të proklamatave të mëparshme.¹¹

3. Në vazhdim konstatohet se puna rreth Këshillit Krahinor (*Obllasnog odbora*) është në rregull si dhe proklamata, por jepen udhëzime se si duhet t’i qasen çështjes kombëtare. Jo pa qëllim kërkohet që t’i popullarizojnë vendimet e Këshillit Antifashist të Çlirimit Kombëtar të Jugosllavisë, duke u arsyetuar se ato sigurojnë barabarësi në mes kombeve dhe se ato mundësojnë të drejtën e vetëvendosjes dhe janë të drejtuara kundër të gjithë hegjemonistëve që dëshirojnë të krijojnë “shtete të mëdha” nacionale (serbomadhe, kroatomadhe, shqiptaromadhe, etj.). Jepen udhëzime e instruksione për luftë kundër gjermanëve duke theksuar se në Jugosllavi LNÇ është më e organizuara dhe më e fuqishmja.¹²

4. Në këtë pjesë të letrës bëhen kritika për humbjet kadrovike që kishin pësuar për arsye të pagjindshmërisë. Organizata partiake e Kosovës udhëzohet që të tërheq kuadrot e komprometuara në territore më të sigurta - të çliuara apo gjysmë të çliuara e më pas të inkuadrohen në njësitet partizane. Njëherit kërkohet që të përfshihen sa më shumë që është e mundur sidomos punëtorë të Trepçës dhe shqiptarë.¹³ Letra mbyllet pos tjerash me porosi të veçanta, ku me këtë

¹⁰ Zbornik, Tom I, knjiga 19, dokumenti 104, 161.

¹¹ Po aty, 104, 461- 466.

¹² Po aty, 104, 462.

¹³ Po aty, 104, 462-463.

rast po i veçojmë disa prej tyre: shqiptarët mund ta mbajnë flamurin shqiptar, por me yllin pesëcepësh; KQ (OK) ta caktojë selinë, aty ku e ka më lehtë të udhëheq; me serbët e malazezët që forcërisht shpërngulen, me ta në mënyrë të organizuar të dërgohen edhe një numër i anëtarëve të partisë dhe të SKOJ-it, që ata më pas t’iu bashkohen njësiteve partizane.¹⁴

Nga kjo letër shihet se KQ i PKJ-së, ka analizuar deri në detaje çdo veprim të organeve partiake e ushtarake të Kosovës, sidomos ato veprime që lidhen me funksionimin e institucioneve dhe organeve partiake dhe ushtarake, duke u munduar në mënyrë të kamufluar që t’ia imponojë qëndrimet paternaliste e hegjemoniste të PKJ-së si qëndrime internacionaliste, kjo s’ishte asgjë tjetër pos demagogji e kulluar. Në letrën e KQ të PKJ-së të nënshkruar nga Millovan Gjillasi, është interesante se për shqiptarët e Kosovës, në dy raste përdoret shprehja fyese “arnaut” kurse për shqiptarët e Shqipërisë përdoret forma e drejtë e emërimit “albanci”.

Këtu shihet djallëzia, dinakëria e strategjia e udhëheqjes më të lartë të PKJ-së, që tregon përpjekjet kamufluere e tinëzare të saj për ta ndarë popullin shqiptar të Kosovës me atë të Shqipërisë, përpjekje që nuk u ndërpre as pas Luftës së Dytë Botërore, duke i quajtur shqiptarët e Kosovës “shqiptari” e ata të Shqipërisë “albanci”. Kundërvënie e drejtpërdrejtë e vendimeve dhe e Rezolutës së Bujanit në këtë frymë është edhe një artikull i Pavle Joviçeviqit me titull: “Kosova dhe Metohia dhe vendimet e Mbledhjes së Dytë të KAÇKJ-së” që u botua në fletushkën “Lirija” në nëntor të vitit 1944.¹⁵ Në këtë artikull programatik në frymën dhe vijën politike të PKJ-së Pavle Joviçeviqi përpiket me çdo kusht që çështjen e shqiptarëve të Kosovës dhe të viseve të tjera ta lidhë sa më fort me vendimet e Mbledhjes së Dytë të KAÇKJ-së, në mënyrë që më vonë t’i realizojnë më lehtë qëllimet ekspansioniste ndaj viseve shqiptare. Ai nuk ngurron të shkojë aq larg sa edhe të konstatojë se me vendimet e Mbledhjes së Dytë të KAÇKJ-

¹⁴ Zbornik Tom I, knjiga 19, dokumenti nr. 104, 464.

¹⁵ Zbornik Tom I, knjiga 19, dokumenti nr. 205, 714-724.

së *“shqiptarëve të Kosovës u garantohen të drejtat e pakicave kombëtare”*.¹⁶ Është me interes të theksohet edhe fakti se për herë të parë gjatë Luftës së Dytë Botërore shqiptarët e Kosovës nominohen si pakicë kombëtare nga një shkrim të një zyrtari partiak të lartë të PKJ-së. S’ka dyshim se ky ishte një degradim i çështjes kombëtare shqiptare. Të drejtën për vetëvendosje shqiptarët sipas Pavle Joviçevićit do ta sigurojnë *“vetëm me luftën e vet kundër okupatorit”*.

Gjithashtu ai konstaton se *“të gjitha çështjet kontestuese vetë popujt përmes përfaqësuesve të vet të vërtetë mund dhe do t’i zgjidhin me marrëveshje”*.¹⁷ Harronte Pavle Joviçevići se vetë kishte marrë pjesë në Konferencën e Bujanit dhe i kishte votuar të gjitha vendimet në mesin e të cilave ishte edhe Rezoluta ku u miratua njëzëri e drejta e vetëvendosjes së popullit shqiptar të Kosovës. Si rezultat i atyre vendimeve të drejta të Konferencës së Bujanit, Lëvizja Antifashiste në Kosovë dhe në viset e tjera shqiptare kishte marrë hov dhe tani në nëntor të vitit 1944, si Shqipëria ashtu edhe Kosova me forca të veta u çliruan ndër të parat nga fashizmi.¹⁸

Sulmet dhe kontestimet e komunistëve jugosllavë kundër vendimeve të Konferencës së Bujanit nuk ishin drejtuar vetëm kundër dëshirës së shprehur për bashkim me Shqipërinë, si formë e realizimit të vetëvendosjes, por kundër çdo forme të mëvetësisë së Kosovës, që e simbolizon Bujani, shihet qartë nga fakti që sulmet intensifikohen, madje anulimi i Konferencës bëhet më 1987, në fazën e eskalimit më agresiv të hegjemonizmit serbomadh, kur s’ishte në rend dite çështja e bashkimit të Kosovës me Shqipërinë, por kërkesa e eliminimit të autonomisë së Kosovës.¹⁹ Kontestimet që iu bënë Konferencës së

¹⁶ Zbornik Tom I, knjiga 19, dokumenti nr. 205, 723.

¹⁷ Zbornik Tom I, knjiga 19, dokumenti nr. 205, 724.

¹⁸ Instituti i Historisë - Prishtinë, Instituti i Historisë - Tiranë, Fehmi Rexhepi, Lufta e shqiptarëve të Kosovës dhe të viseve të tjera në ish-Jugosllavi për vetëvendosje e bashkim kombëtar gjatë Luftës së Dytë Botërore, Kosova, revistë historike-politike, nr. 2/ 1994, 36.

¹⁹ Akademik Fehmi Agani, Konferenca e Bujanit dhe mëvetësia e Kosovës, Konferenca e Bujanit, Instituti i Historisë, Prishtinë, 1998, 13-14.

Bujanit dhe vendimeve të saj nga KQ i PKJ-së, dhe jo vetëm, që nga viti 1944 e në gjithë periudhën deri në ditët tona, gjetën mbështetje e motiv të përhershme të shovinistët hegjemonë serbomëdhenj për të luftuar e penguar me çdo kusht e në forma dhe mënyra nga më të ndryshmet emancipimin dhe zhvillimin politik e kulturo-arsimor të kombit shqiptar në përgjithësi si dhe të Kosovës si entitet shtetëror në veçanti. Për fat të keq përveç udhëheqësve politikë e shtetërorë serbë në këtë fushatë antishqiptare e antikosovare nuk kanë munguar e as sot nuk mungojnë edhe historianë e pseudohistorianë, intelektualë e pseudointelektualë, prijës fetarë e shpirtërorë serbë, të cilët me qëndrimet e tyre shoviniste e retrogarde mundohen të pengojnë me çdo kusht çdo përparim e çdo përpjekje të shqiptarëve për mëvetësi e shtet të konsoliduar.

Përkundër kundërshtimeve, të strukturave partiake e shtetërore jugosllave, lëvizja politike çlirimtare e shqiptarëve të Kosovës dhe e viseve tjera shqiptare në ish-Jugosllavi, kërkesat e veta në çdo etapë të pas Luftës së Dytë Botërore i mbështeste fuqishëm në Konferencën e Bujanit dhe në vendimet e saj. *“Aq fuqimisht e afirmoi kjo Konferencë mëvetësinë e Kosovës dhe të drejtën e shqiptarëve për vetëvendosje sa edhe vendimet e Konferencës së Prizrenit të korrikut 1945, ndonëse të imponuara e në shumë aspekte të kundërta me Bujanin, u bënë në emër të vetëvendosjes e duke ruajtur një formë autonomie për Kosovën”*.²⁰

Të përfundojmë, sado që vendimet e Konferencës së Bujanit, përkundër faktit se ato ishin marrë unanimisht nga të gjithë pjesëmarrësit, më pas u kontestuan dhe u kundërshtuan në forma e mënyra nga më të ndryshmet jo vetëm nga KQ i PKJ-së, por edhe nga vetë pjesëmarrësit serbë e malazezë si dhe nga të gjithë mekanizmat partiake e shtetërore serbe e jugosllave. Megjithatë as një presion nuk mundi ta ndalojë e as ta shuajë për as edhe një çast vullnetin e popullit shqiptar të Kosovës që të angazhohet për realizimin e synimeve dhe

²⁰ Akademik Fehmi Agani, Konferenca e Bujanit dhe mëvetësia e Kosovës, Konferenca e Bujanit, Instituti i Historisë, Prishtinë 1998,15.

vendimeve të Konferencës së Bujanit, vendime këto të cilat ishin largpamëse e që gjithnjë rrezatonin shpresë dhe sado e sa herë që popullit të Kosovës i ngushtohej laku i shtypjes nga ana e pushtetit serb e jugosllav, ai shpëtimin e kërkonte te zbatimi i vendimeve të Konferencës së Bujanit.